

ПРОФЕСІЙНО ОБУМОВЛЕНІ АКЦЕНТУАЦІЇ ХАРАКТЕРУ

ПРАЦІВНИКІВ ДСНС УКРАЇНИ

Михлюк Є.І., ад'юнкт кафедри загальної психології НУЦЗУ

Михлюк І.О., магістр кафедри загальної психології НУЦЗУ

Попередження й подолання можливих акцентуацій рис характеру працівника ДСНС України є найважливішим завданням психолога, тому що від її рішення багато в чому залежить успішність діяльності, що позначається на її ефективності й надійності й психологічному здоров'ї рятувальників.

К. Leonhard у своїй роботі 1968 р., а також у статті [1] відзначає, що індивідуальні риси надають характеру людини неповторність, не будучи патологічним відхиленням від "середнього". Властивості ці мають складне походження (уроджені, придбані вихованням або під впливом соціального середовища). Число варіантів або індивідуальних особливостей характеру, що не виходять за межі норми, значно більш велике, чим число характерологічних властивостей, що досягають ступеня особливої акцентуації. Автор виділяє аномалії темпераменту й аномалії характеру. Для перших, на його думку, типові "глибина й темп" **афективних реакцій**, для других - "властивості особистості", які обумовлюють "особливості прагнень". Автор виділяє "чисті" і комбіновані акцентуовані особистості з перевагою аномалій характеру. Поряд із цим він виділяє акцентуовані особистості з перевагою екстравертованості або інтровертованості. Екстравертовані особистості відрізняються домінуванням миру сприйняття "зовнішніх вражень", інтровертовані - внутрішнього миру, "миру уявлень".

На думку Г.К.Ушакова [3], акцентуованим особистостям властиві також, на його думку, комбінації акцентуованих рис характеру й особливостей темпераменту з одного боку, а також комбінація їх з екстравертованістю з іншої. Уже із цього короткого огляду адаптивних

реакцій і акцентуйованих властивостей характеру напрошується висновок про те, що нескінченна безліч форм індивідуальностей саме по собі становить прояв процесу адаптації людини до мінливих обставин її життя. Необхідно при цьому підкреслити, що механізми адаптації виявляються принципово єдиними як при оцінці гармонічних, так і акцентуйованих і аномальних особистостей [3].

З віком акцентуації можуть мінятися - зростати або згладжуватися. Наявність певних акцентуацій залежить від професійної діяльності. Професійна діяльність неминуче супроводжується змінами в структурі особистості рятувальника, деформованістю його особистості. При більш глибокому включенні в структуру особистості рятувальника, її ієрархізація, зміни, що відбуваються в особистості, схожі зі змінами, що відбуваються при акцентуаціях. Деформованість особистості працівника ДСНС діяльністю може визначатися наявністю чотирьох рівнів деформацій: особистісного, типологічного, специфічного, індивідуального.

Професійні деформації граничать із акцентуаціями, обумовлюючи загострення рис психопатичної і психоастенічної акцентуацій характеру пожежних-рятувальників [2].

Дослідженням акцентуацій займалися П. Б. Ганнушкін, К. Leonhard, А.Е. Лічко, Є.Фромм, Є. Шелдон, А. Шострем і ін.

На думку К. Юнга, однієї з рис характеру людини, що виявляють особливу вікову й тимчасову стійкість, є товариськість або пов'язана з нею за змістом риса - замкнутість, а також більш загальні риси характеру, до складу яких дві названі входять як складові, - екстраверсія й інтроверсія. Багато корисного в розуміння генезу й функціонування цих рис характеру вніс К. Юнг [4].

З екстраверсією пов'язані певні акцентуації характерів, зокрема, - екзальтованість, демонстративність, збудливість, гіпертимність, сензитивність. Усі ці риси характеру разом узяті, звичайно утворюють єдиний комплекс и зустрічаються спільно. Професіонала, що володіє таким

комплексом характерологічних рис, відрізняє підвищена активність і увага до того, що довкола нього відбувається. Він жваво відгукується на відповідні події і як би ними живе. Інтроверсія корелює з іншою сукупністю особистісних рис, у першу чергу із тривожністю, педантичністю, шизоїдністю, істероїдністю, психастенічністю. Професіонали, що мають цей комплекс характерологічних особливостей, відрізняються відстороненістю від того, що відбувається навколо, відчуженістю, незалежністю.

Характер, як і темперамент, виявляє залежність від фізіологічних особливостей особистості, і, насамперед, від типу нервової системи. Властивості темпераменту накладають свій відбиток на прояви характеру, визначаючи динамічні особливості їх виникнення й протікання. В остаточному підсумку, риси темпераменту й характеру утворюють практично нероздільний сплав, що обумовлює загальний вигляд людини, інтегральну характеристику його індивідуальності.

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю вивчення проявів акцентуацій рис характеру в процесі професіоналізації працівника ДСНС і факторів, що детермінують їхній розвиток, змін психологічних підструктур суб'єкта діяльності. Актуальність дослідження визначається й практичними завданнями, пов'язаними з розробкою психотехнологій подолання акцентуацій характеру рятувальників.

Проведене нами дослідження, метою якого було визначення динамічних проявів рис характеру рятувальників у процесі професіоналізму, виявило наступне:

- акцентуації рис характеру в процесі виконання екстремальної діяльності набувають професійно обумовлений характер;
- професійні акцентуації полівалентно впливають на продуктивність професійної діяльності;
- прояв професійно обумовлених акцентуацій залежить від стажу роботи й специфіки професійної діяльності працівника ДСНС;

- акцентуації, що негативно впливають на продуктивність діяльності, можуть бути скоректовані шляхом використання спеціально розроблених психологічних технологій. До цих технологій можуть бути віднесені: психопрофілактика, психодіагностика, бесіда, індивідуальна й групова консультації, тренінги особистісного й професійного росту або освоєння нової спеціалізації, рефлексія професійного розвитку, складання альтернативних сценаріїв професійного життя, прогноз бажаних професійних досягнень, технології, що зберігають психологічне здоров'я.

Розробка психотехнологій подолання акцентуацій створює умови для прогресивного цілеспрямованого професійного становлення, сприяють професійній самоактуалізації рятувальників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Леонгард К. Акцентуированные личности: Пер. с нем. / К. Леонгард. – Киев: Вища школа, 1981. – 574 с.
2. Тогобицька В.Д. Психокорекція професійних деструкцій працівників МНС України: дис. канд. психол. наук: 19.00.09 / В.Д. Тогобицька. – Х., 2008. – 307 с.
3. Ушаков Г.К. Пограничные нервно-психические расстройства / Г. К. Ушаков. – М.: Медицина, 1987. – 276 с.
4. Юнг К. Психологические типы / К. Юнг. – М.: Наука, 1987. – 187 с.